

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Save the Children

STAV

MREŽE OMBUDSMANA ZA DJECU JUGOISTOČNE EUROPE

"Virtualna realnost - realne mogućnosti, opasnosti i izazovi"

usvojen na Tematskom sastanku Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe,

5. prosinca 2014. godine u Beogradu

Pravobranitelji za djecu Jugoistočne Europe izražavaju duboku zabrinutost povodom učestalih pojava zlouporabe i zlostavljanja djece u internetskom prostoru. Pravobranitelji potiču i štite slobodu izražavanja djeteta, pravo djeteta da traži, prima i pruža informacije i ideje, kao i pravo na pristup informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, ali i naglašavaju da su djeca često izložena najrazličitijim, često brutalnim oblicima nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja, urušavanju ugleda, povredama dostojanstva ličnosti, zadiranja u privatnost i ugrožavanju pravilnog rasta i razvoja, a u nekim slučajevima i djetetovog života i zdravlja.

Sadržaji štetni po djecu i njihov pravilan razvoj potpuno su dostupni djetetu, a njihovom broju obrnuto je proporcionalan broj dostupnih i učinkovitih aktivnosti zaštite od takvog sadržaja.

Specifičnost internetskog prostora i njegova sve veća dostupnost zahtijevaju i specifične mjere zaštite od zlouporaba. Broj djece korisnika interneta stalno se povećava i sve je niža dob djece koja imaju slobodan i neograničen pristup internetu. Mehanizmi kojima bi se štetni sadržaji djeci učinili nedostupnima nisu uspostavljeni ni razvijeni, a djeca ne raspolažu iskustvom, znanjima ni vještinama da bi na odgovarajući način zaštitila svoj integritet. Informacije o rizicima nekontroliranog i nekritičkog korištenja interneta i načinima samozaštite i zaštite djece rijetko su i nedovoljno dostupne djeci i odraslima. Rezultat je sve veći broj djece žrtava nasilja i zlostavljanja na internetu te sve ozbiljniji oblici zlouporaba i nasilja.

Djeca provode sve više vremena u virtualnim aktivnostima, dok se vrijeme koje potroše na druge kreativne aktivnosti smanjuje i nestaje. Roditeljska kontrola vremena potrošenog na virtualne aktivnosti i njihove kvalitete slaba je ili potpuno izostaje.

Djeca i mladi često nekritički stupaju u *online* komunikaciju s osobama koje ne poznaju i javno objavljuju svoje osobne podatke, kao i svoje (ali i tuđe) informacije osobne naravi, koje mogu postati predmet zlouporabe. *Online* aktivnosti djece i mladih te informacije koje su objavili na internetu najčešće ostaju nepoznati njihovim roditeljima ili drugim odraslim osobama koje se o njima skrbe, a istovremeno su dostupne širokom krugu ljudi, najčešće vršnjacima, ali i internetskim predatorima. Iako virtualne, ove aktivnosti proizvode realne, uglavnom ugrožavajuće posljedice po djecu i mlade, koje opet ostaju nepoznate osobama koje djeci mogu pružiti pomoć. Djeca i mladi u najvećem broju slučajeva ne govore, a još manje prijavljuju zlostavljanje i zlouporabe koje trpe na društvenim mrežama i u internetskom prostoru, što osnažuje izvršitelje nasilja i rezultira novim ciklusom nasilja, najčešće u još ozbiljnijem obliku.

Pravobranitelji za djecu Jugoistočne Europe upozoravaju na sve veće rizike koji prate kretanje djece u internetskom prostoru i neodgovarajući odgovor društva na njih. Oni podsjećaju na obveze država i njihovih

organa koje su propisane nacionalnim zakonodavstvima, Konvencijom o pravima djeteta, Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, Konvencijom Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja, Konvencijom o kibernetičkom kriminalu, Direktivom Europskog parlamenta 2011/93/EU o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječjoj pornografiji¹, preporukama Odbora ministara o osnaživanju djece u novom informacijskom i komunikacijskom okruženju², Strategijom Vijeća Europe o pravima djeteta 2012. - 2015. i drugim međunarodnim dokumentima i općeprihvaćenim međunarodnim standardima.

Pravobranitelji za djecu Jugoistočne Europe smatraju da, na regionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini, treba usvojiti, primijeniti i podržati sljedeće mjere i preporuke:

1. Zloupotreba i zlostavljanje djece u virtualnom prostoru su - stvarni. U skladu s time, u zaštiti djece od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja na internetu primjenjuju se isti propisi, pravila, načela i standardi koji se primjenjuju i u zaštiti djeteta od nasilja u "stvarnom životu", prilagođeni specifičnostima virtualnog prostora.
2. Tijela javne vlasti trebaju, u suradnji s pružateljima internetskih usluga, definirati strategije i planove zaštite djece od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja na internetu i zaštitu djece od štetnih sadržaja. Ovi dokumenti trebaju pokazati "nultu toleranciju" prema elektroničkom nasilju i precizno definiraju aktivnosti kako bi se učinkovito i pravovremeno spriječio/prekinuo svaki oblik zlostavljanja i zloupotrebe djeteta u virtualnom prostoru, počinitelj identificirao i privedo pravdi, a žrtvi osigurale mjere za oporavak. Strategije i planovi trebaju osigurati i sveobuhvatne mjere zaštite djece od štetnih sadržaja na internetu koji negativno utječu na rast, razvoj i dobrobit djece.
3. Tijela javne vlasti trebaju usvojiti specifična pravila o pristupu djece internet caffeima, igraonicama i drugim objektima koji nude uporabu interneta, u cilju zaštite djece od nepravilne uporabe interneta i opasnosti koje ona nosi. Potrebno je uspostaviti kriterije za davanje dozvola za rad objekata koji su prilagođeni djeci, koji će ispuniti propisane zahtjeve, kao što su odgovarajući nadzor, posebni filtri, vremenska ograničenja korištenja interneta, zabrana ulaska djece mlađe dobi poslije ponoći, itd.
4. Potrebno je uspostaviti učinkovite mehanizme dostupne djeci i odraslima za prijavu i podnošenje predstavljanja zbog povreda prava na internetu. Djeca trebaju imati na raspolaganju savjetodavne službe koje će im pružati potporu i savjetovati ih kako reagirati u slučaju nasilja ili povrede prava na internetu.
5. Obveze tijela vlasti ne umanjuju roditeljsku odgovornost da postave djeci granice u korištenju interneta i pažljivo prate kvalitetu internetskih sadržaja u koje su njihova djeca uključena.
6. Tijela javne vlasti trebaju, uz sudjelovanje djece i mladih, osmisliti i provoditi javne kampanje radi podizanja svijesti javnosti, osobito djece i mladih, roditelja i profesionalaca koji rade s djecom, o rizicima od nasilja na internetu i mjerama zaštite i samozaštite. Kampanje posebno trebaju biti usmjerene na podizanje svijesti o sljedećem:
 - djeca i mladi trebaju čuvati povjerljivost osobnih podataka i drugih osobnih informacija, a na internetu objavljujati samo one informacije koje se ne mogu zlorabiti, niti mogu ugroziti ili urušiti djetetov *online* ugled i njegov ugled u društvu i vršnjačkoj skupini;
 - djeca i mladi trebaju bez odlaganja prijaviti svaki oblik nasilja koji pretrpe putem interneta i drugih medija roditeljima, osobama od povjerenja, odnosno nadležnim tijelima;
 - svatko je dužan suzdržati se od sudjelovanja u aktivnostima koje potiču ili predstavljaju nasilje prema drugima i iskorištavanje drugih osoba putem interneta i drugih medija;

¹ Directive 2011/93/EU on combating sexual abuse and sexual exploitation of children, and child pornography, OJ L 335 of 17.12.2011

² Recommendation CM Rec(2006)12 on empowering children in the new information and communications environment

- obveza je svih da upozore odgovorne i druge organe na postojanje internetskih stranica sa sadržajima koji su štetni po djecu.
7. Pružatelji internetskih i komunikacijskih usluga i mediji trebaju biti svjesni svoje važne uloge u promociji i obrazovanju o dječjim pravima i zaštiti prava djeteta u informacijskom i medijskom prostoru. Oni trebaju uskladiti svoje poslovne politike s načelom najboljih interesa djeteta i uložiti više napora u sprečavanju nasilja nad djecom i njihovoj zaštiti od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja.
 8. Tijela javne vlasti trebaju, uz aktivno sudjelovanje djece i mladih, profesionalaca i pružatelja internetskih i komunikacijskih usluga, osmisliti programe edukacije djece o ponašanju u internetskom prostoru, posebno na društvenim mrežama, o važnosti online ugleda, načinu njegovog očuvanja i zaštite te o mehanizmima zaštite i samozaštite. Ovi edukativni programi trebaju postati dio svih oblika i razina formalnog i neformalnog obrazovanja. Nastavnici trebaju biti obučeni i dobiti odgovarajuću podršku da bi s djecom raspravljali o upotrebi interneta, pravilima ponašanja, nedopuštenim aktivnostima, mogućim prijetnjama i načinima zaštite.
 9. Tijela javne vlasti trebaju uspostaviti regionalnu suradnju u cilju pravodobne razmjene informacija o slučajevima zlostavljanja i iskorištavanja djece putem interneta i postavljanja na internet sadržaja štetnih po dobrobit djece. Ona također trebaju uspostaviti zajedničke preventivne i interventne aktivnosti u tim slučajevima.
 10. Tijela javne vlasti trebaju poticati i sudjelovati u razvoju novih alata za rukovanje i očuvanje privatnosti osobnih podataka djece i filtriranje i činjenje nedostupnim sadržaja koji sadrže informacije štetne za djecu. Ove aktivnosti trebaju se poduzimati uz punu participaciju djece i mladih, uvažavanje načela informiranosti djeteta i poštovanje načela slobodnog protoka informacija.